

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 27^{ΗΣ} ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1961

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝ. ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΥ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. **Σωκρ. Κουγέας**, παρουσιάσας τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸτ οὔ Β α σ. Λ α ο ὕ ρ δ α βιβλίον «*Ὀμιλῖαι Φωτίου*» Θεσσαλονίκης 1959, εἶπε περὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ τὰ ἑξῆς.

Πρὸ τεσσάρων ἐτῶν, κατὰ τὴν δημοσίαν συνεδρίαν τῆς 14^{ης} Φεβρουαρίου 1957, ὁ ἀείμνηστος συνάδελφος Κωνσταντῖνος Ἀμαντος, ἀνακοινώσας εἰς τὴν Ἀκαδημίαν μελέτην περὶ τῶν Ὀμιλῶν τοῦ Φωτίου τοῦ παρασκευάζοντος τὴν ἔκδοσιν τούτων φιλολόγου κ. Βασ. Λαοῦρδα, ἐπρότεινεν, ὅπως ἡ μὲν μελέτη δημοσιευθῇ εἰς τὰ Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας, τὸ δὲ κείμενον τῶν Ὀμιλῶν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεων ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων τῆς Ἀκαδημίας.

Καὶ ἡ μὲν μελέτη, ὑπερβαίνουσα εἰς ἔκτασιν τὸ ἐπιτρεπόμενον διὰ τὴν εἰς τὰ Πρακτικά δημοσίευσιν μέτρον, δὲν ἐδημοσιεύθη. Ἡ δὲ ἔκδοσις τῶν Ὀμιλῶν, ἥτις ἀρχικῶς ἐσχεδιάζετο νὰ γίνῃ μετὰ καὶ ἀγγλικῆς μεταφράσεως εἰς τὴν σειρὰν τῶν δημοσιευμάτων τοῦ ἐν Οὐάσιγκτον Βυζαντινοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Dumbarton Oaks ἐν συνεργασίᾳ μετ' Ἀμερικανῶν, γενομένη ἐσχάτως εἰς τὴν σειρὰν τῶν δημοσιευμάτων τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν ὑπὸ μόνου τοῦ Λαοῦρδα, ἐμφανίζεται εἰς τὸ ἀξιόλογον τοῦτο βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω σήμερον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, ὡς ἀκραιφνῆς ἑλληνικὴ ἐργασία, τιμῶσα καὶ τὸν ἐργασθέντα φιλόλογον, καὶ τὴν ἐκδότριαν Ἑταιρείαν, τῆς ὁποίας ὁ κ. Λαοῦρδας ἀποτελεῖ ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐνεργὸν καὶ ἰσχυρὸν ἐπιστημονικὸν στέλεχος.

Αἱ Ὁμιλίες τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, τῆς μεγάλης ταύτης πνευματικῆς μορφῆς, ὅχι μόνον τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ καὶ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, εἶχαν ἔκπαλαι ἐλκύσει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μελετητῶν, Ἑλλήνων καὶ ξένων, διὰ τὴν ἱστορικὴν καὶ τὴν λογοτεχνικὴν ἀξίαν τῶν ρητορικῶν αὐτῶν κειμένων, ἀπὸ δὲ τοῦ 17^{ου} αἰῶνος ἤρχισαν νὰ ἐκδίδωνται καὶ διὰ τοῦ τύπου αὗται, εἴτε μεμονωμένοι, εἴτε καθ' ὁμάδας.

Ἡ σχετικῶς πληρεστέρα καὶ ἀξιολογωτέρα ἔκδοσις τῶν Ὁμιλιῶν τοῦ Φωτίου ἦτο ἕως τώρα ἡ γενομένη πρὸ 60 καὶ πλέον ἐτῶν (τὸ 1900), ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου τοῦ Πατριαρχείου Κων/πόλεως Σταύρου Ἀριστάρχου εἰς δύο τόμους. Ἄλλ' ἡ ἔκδοσις αὕτη πλὴν ἄλλων ἐλαττωμάτων, περιλαμβάνουσα Ὁμιλίας ὁμοῦ καὶ Λόγους, ἐν ὧν 83 κομμάτια, ἐξ ὧν 26 Λόγους καὶ 57 Ὁμιλίας, καταρτισθεῖσας τὰς πλείστας ἐξ ἀπανθισμάτων διαφόρων ἔργων τοῦ Φωτίου, ἀδιακρίτως γνησίων καὶ μὴ γνησίων, παρουσιάζει σύγχυσιν. Ὁ Λαοῦρδας μετὰ προσεκτικὸν ἔλεγχον περιώρισε τὸν ἀριθμὸν εἰς τὰς 19 παραδεδομένας γνησίας Ὁμιλίας τοῦ Φωτίου, ἐξ ὧν αἱ δύο, εὐρεθεῖσαι ἐσχάτως εἰς χειρόγραφον τῆς Ἑθνικῆς ἡμῶν Βιβλιοθήκης, προερχόμενον ἐκ τῆς Μητροπόλεως Καστορίας, ἐκδίδονται πρῶτον τώρα εἰς τὴν ἔκδοσιν Λαοῦρδα, ὅστις ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ κ. Γεωργίου Κουρνούτου εἶχε προδημοσιεύσει αὐτὰς τὸ 1954 εἰς τὸ περιοδικὸν «Θεολογία». Δὲν ἀποκλείεται νὰ εὐρεθοῦν εἰς τὸ μέλλον καὶ ἄλλαι ἀνέκδοτοι Ὁμιλίες τοῦ Φωτίου, λαμβάνουσαι εἰς ἀνεξερευνήτους ἐπιστημονικῶς μοναστηριακὰς βιβλιοθήκας, ἰδίως Μακεδονικὰς, αἵτινες κατ' ἐξοχὴν διεφύλαξαν ἔργα τοῦ μεγάλου Πατριάρχου. Διότι δὲν εἶναι τυχαῖον, νομίζω, τὸ γεγονός, ὅτι πλὴν τῶν Ὁμιλιῶν τοῦ Φωτίου, αἵτινες παρεδόθησαν κυρίως εἰς Μακεδονικοὺς κώδικας, ὡς εἶναι ὁ ἀνωτέρω ἐκ Καστορίας προερχόμενος (νῦν Ἀθηναϊκὸς ὑπ' ἀριθ. 2756), ὁ ἐκ τῆς Μονῆς Προδρόμου τῶν Σερρών (νῦν Ἀθηναϊκὸς ὑπ' ἀριθ. 2449), ὁ τῆς Ἀγιορειτικῆς Μονῆς Ἰβήρων (ὑπ' ἀριθ. 684), καὶ τὸ Λεξικὸν τοῦ Φωτίου μόνον εἰς Μακεδονικοὺς παρεδόθη κώδικας, εἰς τὸν Μακεδονικῆς προελεύσεως Βερολίνιον κώδικα (Cod. Berol. Gr. 22), ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Reitzenstein ἐξέδωκε τὴν περιεχομένην Ἀρχὴν τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Φωτίου, καὶ εἰς τὸν κώδικα τῆς εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Γρεβενῶν Μονῆς Ζάβορδας, ὅπου ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ καθηγητῆς κ. Λίνος Πολίτης ἀνεκάλυψεν ἐσχάτως ὁλόκληρον τὸ Λεξικὸν τοῦ Φωτίου, τοῦ ὁποίου ἡ ἔκδοσις, παρασκευαζομένη ὑπὸ τῶν φιλολόγων τῆς Θεσσαλονίκης, μέλλει νὰ προκαλέσῃ εὐχαρίστους ἐκπλήξεις εἰς τοὺς διεθνεῖς φιλολογικοὺς κύκλους. Ἀναμένεται δὲ καὶ ἡ θρυλουμένη ἐμφάνισις ἀρίστου κώδικος περιέχοντος ἔργα τοῦ Φωτίου, ἀποκειμένου εἰς τὴν Ἀγιορειτικὴν Μονὴν τοῦ Βατοπεδίου.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Λαοῦρδα, ἀποτελούμενον ἐξ ὑπερτετρακοσίων σελίδων, πε-

ριέχει Πρόλογον, Εἰσαγωγὴν, Πίνακα, τὸ κείμενον τῶν Ὅμιλίων, Παράρτημα, Σημειώσεις καὶ Εὐρετήριο.

Ἐν τῷ Προλόγῳ ἐκτίθεται τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀπὸ τοῦ 1950 ἀρξαμένης προεργασίας ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ τοῦ Dumbarton Oaks, ὅπου εἶχε καταστρωθῇ πρόγραμμα συστηματικῆς ἐργασίας διὰ τὴν ἐκδοσιν, ὅχι μόνον τῶν Ὅμιλίων, ἀλλὰ ὅλων τῶν ἔργων τοῦ Φωτίου.

Ἡ μακρὰ ἐξ 128 σελίδων Εἰσαγωγὴ ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον καὶ τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ βιβλίου. Προτάσσεται ἐκτενὴς βιογραφία τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, γραμμένη μὲ ἐμβριθείαν καὶ γλαφυρότητα εἰδικῶς διὰ τὸν Ἑλληνα ἀναγνώστην, ὅστις ἐδῶ θὰ εὕρῃ τὴν ἀρίστην εἰς τὴν γλῶσσάν του σκιαγραφίαν τῆς πολυπλεύρου προσωπικότητος τοῦ Φωτίου, στηριζομένην εἰς τὰς νέας περὶ αὐτοῦ ἐρεῦνας. Ἀκολουθεῖ κεφάλαιον περὶ τῶν παλαιοτέρων ἐκδόσεων τῶν Ὅμιλίων καὶ ἰδίᾳ περὶ τῆς τοῦ Ἀριστάρχου ἀναλυτικώτερα. Εἰς τὸ 3ον Κεφάλαιον, τὸ καὶ ἐκτενέστερον τῆς Εἰσαγωγῆς, ἐξετάζεται τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ χρονολογία τῶν Ὅμιλίων, τὰς ὁποίας ὁ ἐκδότης κατατάσσει εἰς διαφόρους ὁμάδας, κατὰ τοὺς ναοὺς εἰς οὓς ἐξεφωνήθησαν (Ναὸν τῆς Ἀγίας Εἰρήνης, Ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας), κατὰ τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐπροκάλεσαν τὰς ὁμιλίας (ἐπίθεσις τῶν Ρώσων, Σύνοδος τοῦ 867, Ἐγκαίνια αὐτοκρατορικοῦ ναοῦ), κατὰ τὰς ἐορτὰς καθ' ἃς ἐξεφωνοῦντο (εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου, Εἰς τὰ Βάϊα, Εἰς τὴν ἐορτὴν τῆς γεννήσεως τῆς Θεοτόκου, εἰς τὴν Σταύρωσιν, Εἰς τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῶν νηστειῶν) κ.λπ.

Ἐκάστης Ὅμιλίας, ἀντὶ πλήρους μεταφράσεως, παρατίθεται ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ ἐκτενὴς περίληψις διευκολύνουσα τὸν Ἑλληνα ἀναγνώστην εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ κειμένου. Τὰς περιλήψεις ταύτας ἀκολουθοῦν εἰδικὰ κεφάλαια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξετάζεται ὁ σκοπὸς καὶ ὁ χαρακτὴρ ἐκάστης Ὅμιλίας ἢ ὁμάδος Ὅμιλίων, τὸ θέμα εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρονται καὶ τὸ κοινὸν πρὸς ὃ ἀπευθύνονται αὗται, ὁ χρόνος καθ' ὃν καὶ ὁ τόπος ὅπου ἐξεφωνήθησαν κ.λπ. Ἡ ἐξέτασις τοιούτων πραγματικῶν στοιχείων ἄγει τὸν ἐκδότην εἰς τὴν ἐρευναν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν διαφόρων προβλημάτων, ἱστορικῶν, θεολογικῶν, τεχνοϊστορικῶν, ὥς εἶναι π.χ. ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Ρώσων, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα πρῶτον εἰς τὰς Ὅμιλίας αὐτὰς τοῦ Φωτίου ἐμφανίζεται εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν, ἡ Σύνοδος τοῦ 867, ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου, αἱ διὰ τῆς περιγραφῆς ναῶν καὶ εἰκόνων πληροφορίες κ.λπ.

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῆς πραγματικῆς τῶν Ὅμιλίων ἐρμηνείας, συμπληρούμενον ἐν μέρει καὶ διὰ τῶν εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου παρατιθεμένων «Σημειώσεων», εἶναι τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ διδακτικώτερον, μαρτυροῦν ἐξαιρετικὴν πολυμάθειαν, μεθοδικότητα καὶ ἐμπειρίαν περὶ τὴν ἐρευναν ἱστορικῶν τοῦ Βυζαντίου προσώπων καὶ πραγμάτων.

Ἐν ἰδίῳ τῆς Εἰσαγωγῆς κεφαλαίῳ ἐξετάζεται τὸ ζήτημα τῆς πρώτης συγχροτήσεως Συλλογῆς τῶν Ὀμιλιῶν τοῦ Φωτίου, ἣτις κατὰ τὸν ἐκδότην εἶναι ἐπιλογὴ σκόπιμος, γενομένη ὑπὸ συγχρόνου λογίου, ὅστις ἐπεδίωκε τὸν συγκεκριμένον σκοπόν, νὰ προβάλῃ τὰ γεγονότα καὶ τὰ ζητήματα τῆς πρώτης μόνον πατριαρχείας τοῦ Φωτίου (858-867). Ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ὁ πρῶτος οὗτος συλλέκτης θὰ ᾔτο ὁ μαθητὴς τοῦ Φωτίου καὶ λόγιος τῆς Καισαρείας ἐπίσκοπος Ἀρέθας, δὲν φαίνεται μέχρι τοῦδε τεκμηριουμένη.

Ἡ Εἰσαγωγή τερματίζεται μὲ τὴν ἀναγραφὴν τῶν περιεχόντων τὰς Ὀμιλίας χειρογράφων κωδίκων καὶ τὴν ἔρευναν τῆς πρὸς ἀλλήλους σχέσεως αὐτῶν. Ἀκολουθοῦν «Πίνακες» μὲ φωτογραφίας κωδίκων καὶ μὲ ἀπεικονίσεις σφραγίδων καὶ ὑδατογραφημάτων, ἅτινα, ἐμφανιζόμενα ἐπὶ τοῦ χάρτου ὠρισμένων κωδίκων, βοηθοῦν εἰς τὴν ἀκριβεστέραν χρονολόγησιν αὐτῶν.

Ἐπεται τὸ κείμενον τῶν 19 Ὀμιλιῶν ἐκδιδόμενον εἰς 186 σελίδας μετὰ ὑποσελιδίου κριτικοῦ ὑπομνήματος, ἐν Παραρτήματι δὲ παρατίθενται οἱ ἐκ τῶν Καταλόγου τῶν συγγραμμάτων Φωτίου τοῦ Μητροπολίτου Γάζης Παΐσιου Λιγαριδῆ παραλαμβανόμενοι χαρακτηρισμοὶ τῶν Ὀμιλιῶν.

Αἱ Σημειώσεις, καταλαμβάνουσαι 60 περίπου σελίδας (σελ. 205-263), πλὴν τῶν γραμματικῶν καὶ τῶν κριτικῶν ἐπὶ τοῦ κειμένου παρατηρήσεων, περιέχουν καὶ τινες πραγματικὰς, διὰ τῶν ὁποίων, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, συμπληροῦνται ἡ ἐρμηνεία καὶ ἡ κατανόησις τῶν Ὀμιλιῶν, περατοῦνται δὲ τὸ βιβλίον δι' Εὐρετηρίου Κυρίων Ὀνομάτων.

Διὰ τῆς ἀξιολόγου ταύτης ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει ἐπιμέλεια καὶ εὐσυνειδησία, εὐρισκομένη εἰς πλήρη ἁρμονίαν καὶ πρὸς τὴν ἑξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ βιβλίου, γίνονται προσετὰ εἰς τὴν ὀρθόδοξον θεολογίαν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν σπουδαιότατα βυζαντινὰ ρητορικὰ κείμενα, ἐφάμιλλα πρὸς τὰ ρητορικὰ ἀριστουργήματα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Τὸ βιβλίον, προοριζόμενον, ὅχι μόνον διὰ τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ εὐρύτερον ἀναγνωστικὸν κοινὸν τῆς χώρας, διὰ τοὺς θεολόγους, τοὺς ἱεράρχας, τοὺς ἱεροκλήρυκας, τοὺς διδασκάλους τῆς Μέσης Παιδείας, ἀφιερώνεται εἰς μνήμην ἐπιφανοῦς Μακεδόνης ἐπιστήμονος καὶ διδασκάλου, τοῦ φιλολόγου Πέτρου Παπαγεωργίου, ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του, εἰς ἔνδειξιν τιμῆς πρὸς τὸν πρῶτον ἐν Θεσσαλονίκῃ μελετητὴν τῶν Ὀμιλιῶν τοῦ Φωτίου.